

การวิเคราะห์องค์ประกอบทางวัฒนธรรมไทยใน “อสรพิษ”

ฉบับภาษาสเปน¹

ทินประภา กรदनิยมชัย และภาสุรี ลือสกุล²

บทคัดย่อ

“อสรพิษ” ของแดนอรัญ แสงทองเป็นเรื่องสั้นที่องค์ประกอบทางวัฒนธรรมไทยมีความสำคัญต่อการสร้างสรรค์ ไม่ว่าจะเป็นความเชื่อ สิ่งของเครื่องใช้ ชื่อเฉพาะของตัวละครและสถานที่ ไปจนถึงการเล่นท้องถื่น ผลงานนี้ได้แปลสู่หลากหลาย

¹ บทความนี้เป็นบทสรุปของวิทยานิพนธ์ การถ่ายทอดองค์ประกอบทางวัฒนธรรมในบทแปลเรื่องสั้น “อสรพิษ” ฉบับภาษาสเปน ของหลักสูตรอักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาสเปน คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2562

² ทินประภา กรदनิยมชัย สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาบัณฑิต เกียรตินิยมอันดับ 1 สาขาวิชาภาษาสเปน คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ปัจจุบันเป็นนิสิตปริญญาโท สาขาวิชาภาษาสเปน คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และประกอบอาชีพนักแปล ล่าม และครูสอนพิเศษภาษาสเปนอิสระ อีเมล tina.grod@gmail.com

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ภาสุรี ลือสกุล เป็นอาจารย์ประจำสาขาวิชาภาษาสเปน ภาควิชาภาษาตะวันตก คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สาขาความเชี่ยวชาญคือวรรณกรรมและวัฒนธรรมลาตินอเมริกา อีเมล pasuree.l@chula.ac.th

ภาษารวมถึงภาษาสเปนซึ่งเป็นภาษาของประเทศที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกับไทยอย่างมาก บทความนี้มุ่งวิเคราะห์เทคนิคการถ่ายทอดความหมายทางวัฒนธรรมไทยในต้นฉบับภาษาสเปนซึ่งแปลผ่านภาษาที่สองอย่างภาษาฝรั่งเศส การวิเคราะห์เริ่มจากแบ่งองค์ประกอบทางวัฒนธรรมออกเป็นหมวดหมู่ คัดเลือกเทคนิคการแปลจากทฤษฎีต่างๆ และวิเคราะห์ตัวอย่างคำแปลในต้นฉบับภาษาฝรั่งเศสและภาษาสเปน ผลลัพธ์การแปลส่วนใหญ่ใช้หลายเทคนิคผสมผสานกัน เทคนิคที่ใช้มากคือการดัดแปลง (adaptation) เพื่อดัดแปลงคำแปลให้เข้ากับวัฒนธรรมปลายทาง และการสร้างสมมูลภาพ (equivalence) เพื่อเปรียบเทียบสิ่งที่ทั้งสองวัฒนธรรมมีร่วมกัน อย่างไรก็ตาม แม้โดยทั่วไปแล้ว ต้นฉบับภาษาสเปนจะการใช้การแปลตรงจากภาษาฝรั่งเศส แต่มีบางกรณีที่ผู้แปลภาษาสเปนเลือกใช้เทคนิคที่แตกต่างออกไปและสามารถสื่อความได้ใกล้เคียงต้นฉบับภาษาไทยมากกว่า

คำสำคัญ:

1. “อสรพิษ”
2. การแปล
3. องค์ประกอบทางวัฒนธรรม
4. วัฒนธรรมไทย
5. ภาษาสเปน
6. ภาษาฝรั่งเศส

Abstract

Dan-aran Saengthong's "Asorapit" is a short story in which Thai cultural elements play an important role in its creation: local beliefs, utensils, proper names of the characters and places, and shows. This literary work was translated into many languages, including Spanish, a language of a country of which the culture is different from Thai culture. This article aims to analyze translation techniques applied in the Spanish version, translated through an intermediate language, which is French, in order to convey Thai cultural elements to the readers in the target language. The analysis comprises of categorizing cultural elements, selecting translation techniques of different theories, and analyzing some examples from "Asorapit"'s French and Spanish versions. The result shows that a combination of many different techniques is used. The most frequently adopted ones are "adaptation", localizing the text to the target culture, and "establishing equivalence", or looking for the appropriate equivalent in the target culture. Even though, most examples are directly translated from the French version, some exceptions revealed that the

Spanish translator opted for other techniques that can better convey the cultural elements in the Thai original version.

Keywords: 1. “Asorapit” 2. translation 3. cultural elements
4. Thai culture 5. Spanish 6. French

ในวงการหนังสือของประเทศไทย ผลงานแปลวรรณกรรมต่างประเทศมาเป็นภาษาไทยนั้นพบเห็นได้ทั่วไป และในปัจจุบัน การแปลวรรณกรรมภาษาสเปนเป็นภาษาไทยก็มีเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ ในทางกลับกัน งานวรรณกรรมไทยน้อยเล่มนักที่จะแปลเป็นภาษาต่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภาษาสเปน อย่างไรก็ตาม เรื่องสั้น “อสรพิษ” ของแดนอรัญ แสงทองเป็นผลงานหนึ่งในผลงานไทยจำนวนไม่มากนักที่ได้รับโอกาสดังกล่าว เนื่องจากมีเนื้อหาและการดำเนินเรื่องที่แตกต่างจากเรื่องสั้นไทยทั่วไป มีการผูกเรื่องที่โดดเด่นและมีองค์ประกอบทางวัฒนธรรมท้องถิ่นที่สร้างอรรถรสความแปลกใหม่ จึงได้รับความสนใจจากผู้แปลชาวยุโรปหลากหลายภาษา

การเผยแพร่เรื่องสั้น “อสรพิษ” จากมือผู้เขียนสู่ผู้อ่านหลายชาติหลายภาษาผ่านลำดับขั้นตอนการแปลและตีพิมพ์ที่ไม่เหมือนใคร เมื่อพ.ศ. 2543 เสน่ห์ สังข์สุข เจ้าของนามปากกา “แดนอรัญ แสงทอง” เขียนเรื่อง “อสรพิษ” ขึ้นโดยยังไม่ได้ตีพิมพ์ที่สำนักพิมพ์ใด และส่งต้นฉบับให้มาร์เซล บารอง (Marcel Barang) นักแปลชาว

ฝรั่งเศสอ่าน บารองได้แปลเรื่องนี้เป็นภาษาฝรั่งเศสให้ชื่อเรื่องว่า “Venin” ซึ่งแปลว่า “พิษ” และตีพิมพ์ในประเทศฝรั่งเศสเมื่อพ.ศ. 2544 ในปีถัดมา ฉบับแปลภาษาฝรั่งเศสได้รับการแปลต่อเป็นภาษาสเปนโดยอิซาเบล ซานโช (Isabel Sancho) และใช้ชื่อว่า “Veneno” ที่แปลว่า “พิษ” เช่นกัน นอกจากภาษาสเปนแล้ว “อสรพิษ” ยังได้รับการแปลเป็นภาษาอื่นๆ อีกมากมาย เช่น อังกฤษ กรีก กาตาลัน โปรตุเกส รวมทั้งอักษรเบรลล์ ส่วนต้นฉบับภาษาไทยได้รับการตีพิมพ์หลังฉบับแปลภาษาต่างๆ กล่าวคือ หลังจากที่ บารองแปล “อสรพิษ” เป็นภาษาฝรั่งเศสแล้ว ยังได้แปลเป็นภาษาอังกฤษ และตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ ต่อมา เสน่ห์ สังข์สุขนำต้นฉบับของตนไปเสนอสำนักพิมพ์ต่างๆ แต่ถูกปฏิเสธมาโดยตลอด จนกระทั่งพ.ศ. 2545 สำนักพิมพ์แมวคราวรับตีพิมพ์เรื่องสั้นนี้เป็นฉบับสองภาษาคือต้นฉบับภาษาไทยคู่กับฉบับแปลภาษาอังกฤษของบารอง อย่างไรก็ตาม “อสรพิษ” เป็นที่รู้จักในประเทศไทยหลังจากที่ผู้เขียนนำผลงานนี้ไปตีพิมพ์ร่วมกับเรื่องสั้นอื่นๆ ของตนในหนังสือชื่อ *อสรพิษและเรื่องอื่นๆ* และได้รับรางวัลซีไรต์ (Southeast Asian Writers Award / S.E.A. Write) ประเภทเรื่องสั้นประจำปีพ.ศ. 2557 หลังจากนั้น สำนักพิมพ์สามัญชนตีพิมพ์หนังสือรวมเรื่องสั้นเล่มนี้อีกหลายครั้ง และในพ.ศ. 2559 สำนักพิมพ์ไชน์ พับลิชชิ่ง เฮ้าส์ (Shine Publishing House) ได้ตีพิมพ์ *อสรพิษฉบับสามภาษา* อันได้แก่ ภาษาไทย ภาษาอังกฤษ และภาษาฝรั่งเศส พร้อมทั้งมีเชิงอรรถจากผู้แปลคือบารอง และสำนักพิมพ์ประกอบท้ายเรื่องด้วย

ในบทความนี้ศึกษาการแปลงคํประกอบทางวัฒนธรรมไทยใน “อสรพิษ” ฉบับภาษาสเปน วิเคราะห์จาก “อสรพิษ” ต้นฉบับภาษาไทยที่ตีพิมพ์กับสำนักพิมพ์แมวคราวเมื่อพ.ศ. 2545 ฉบับภาษาฝรั่งเศสชื่อเรื่องว่า “Venin” ตีพิมพ์กับสำนักพิมพ์ Éditions du Seuil เมื่อพ.ศ. 2544 และฉบับแปลเป็นภาษาสเปนชื่อเรื่องว่า “Veneno” ตีพิมพ์กับสำนักพิมพ์ Random House Mondadori เมื่อพ.ศ. 2545

“อสรพิษ” : ภูและความเชื่อท้องถิ่น

เรื่องสั้น “อสรพิษ” ถ่ายทอดเนื้อหาอย่างต่อเนื่อง ไม่มีการแบ่งบท และในเรื่องเรื่องหลักมีเรื่องย่อยอีกห้าเรื่องแทรกอยู่ ตัวละครหลักของเรื่องได้แก่ “ไอ้แป” เด็กชายวัยอายุปีที่ประสบอุบัติเหตุตกต้นไม้จนทำให้แขนขาหักและพิการไร้ความรู้สึก พ่อและแม่ของ “ไอ้แป” ยายพลับปลึงผู้เป็นหมอต้มยำ หลวงพ่อเทียน และทรงวาดร่างทรงผู้มีอิทธิพลในหมู่บ้านและเป็นผู้เริ่มเรียกเด็กชายว่า “ไอ้แป” เพราะแขนพิการ

เรื่องราวของ “อสรพิษ” เริ่มขึ้นเมื่อ “ไอ้แป” เล่นหุ่นงาที่สร้างขึ้นเองจากซังข้าวเหลียนแบบหนังตะลุงที่ตนชื่นชอบ เขานั่งเล่นหุ่นอยู่ริมสระน้ำหน้าศาลเจ้าแม่แพรกหนามแดงและมีเด็กคนอื่นๆ มามุงดูอยู่ด้วย ระหว่างที่เล่นอยู่ ภูเห่าเพศเมียปรากฏตัวขึ้น เด็กทั้งหมดวิ่งหนีไปยกเว้น “ไอ้แป” ที่ไม่ขยับเขยื้อนไปไหน เมื่อภูจะฉก เด็กชายยกมือซ้ายคว้างไว้ได้ ทั้งสองต่างต่อสู้ยืดหยุ่นกัน จน “ไอ้แป” ล้มลงและเกิดบาดแผลที่ใบหน้า สุดท้ายเขาถูกงูรัดลำตัวไว้ได้ “ไอ้แป” รีบไปขอความช่วยเหลือจากหลวงพ่อ

เทียน แต่พบว่าหลวงพ่อสวดมนต์ทำวัตรอยู่จึงไม่กล้าเข้าไปหา ส่วนพ่อแม่กลับจำเขาไม่ได้เพราะร่างกายมีงูรัดอยู่และมีเลือดไหลอาบใบหน้า จึงพาลนึกว่าเขาเป็นผีและพากันวิ่งหนีไป “ไอ้แป” จึงตัดสินใจไปขอความช่วยเหลือจากคนในหมู่บ้าน ระหว่างเดินทาง เขาต้องต่อสู้กับงูเห่าไปด้วย ในช่วงนี้ผู้เขียนได้แทรกเรื่องย่อยอีกห้าเรื่องทั้งหมดเป็นเรื่องราวในความทรงจำเกี่ยวกับงูที่ “ไอ้แป” ได้ประสบเองหนึ่งเรื่องและที่เหลือเป็นเรื่องที่พ่อเคยเล่าให้ฟัง เมื่อถึงหมู่บ้าน แม้ชาวบ้านจะจำได้ว่าเขาเป็นใครแต่ต่างหวาดกลัวไม่กล้าเข้าใกล้ ทันใดนั้น ทรงวาดปรากฏตัวขึ้นและประกาศว่าเหตุการณ์นี้เกิดขึ้นเพราะ “ไอ้แป” ไม่เคารพเจ้าแม่แพรกหนามแดง เจ้าแม่จึงส่งงูมาลงโทษ และผู้ที่เข้าไปช่วยเหลือ ย่อมถูกลงโทษตามไปด้วย “ไอ้แป” จึงยอมแพ้ต่อโชคชะตา ปล่อยมือรอให้งูมาฉกตน แต่ปรากฏว่างูได้ตายไปก่อนหน้านี้แล้ว และหลังจากนั้น เด็กชายก็เสียชีวิตไป

“อสรพิษ” เต็มไปด้วยองค์ประกอบทางวัฒนธรรม อาทิ ความเชื่อทางศาสนา พุทธและความเชื่อท้องถิ่นโดยเฉพาะเรื่องเกี่ยวกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และงู สิ่งของเครื่องใช้ โครงสร้างทางสถาปัตยกรรม ชื่อเฉพาะของตัวละครและสถานที่ และบทกลอนไหว้ครูของหนังตะลุง การจะแปลคำศัพท์ทางวัฒนธรรมได้นั้น ผู้แปลจำเป็นต้องเข้าใจบริบททางวัฒนธรรมของตัวบทต้นฉบับ วลัยฯ วิวัฒน์ศรีได้ให้คำอธิบายบริบททางวัฒนธรรมไว้ในบทความ “มาตรวจแก้ต้นฉบับวรรณกรรมแปลกันเถิด (จบ)” ไว้ว่า “บริบททางวัฒนธรรมในต้นฉบับหมายถึงคำหรือข้อความแวดล้อมซึ่งแสดงถึงวิถีชีวิต

ของตัวละครชาติใดชาติหนึ่ง ไม่ว่าจะเกี่ยวกับภาษา ศาสนา ความคิดความเชื่อ ภูมิปัญญา เทคโนโลยี สภากฎมิตศาสตร์และภูมิหลังด้านประวัติศาสตร์ การเมือง และสังคมของชาตินั้นๆ” (วัลยา วิวัฒน์ศร, 2548) ดังนั้น การคำนึงถึงคำที่บ่งชี้บริบททางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันระหว่างวัฒนธรรมของภาษาต้นทางและภาษาปลายทางจึงมีผลต่อการเลือกใช้เทคนิคการแปล และเนื่องจากภาษาสเปนเป็นภาษาของประเทศที่มีความแตกต่างทางวัฒนธรรมกับไทยอย่างมาก จึงเป็นเรื่องที่น่าท้าทายอย่างยิ่งว่าผู้แปลจะใช้เทคนิคและวิธีการอย่างไรเพื่อถ่ายทอดผลงานแปลให้ผู้อ่านต้นฉบับภาษาสเปนเข้าใจเนื้อเรื่องได้ใกล้เคียงกับผู้อ่านชาวไทย

ทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาการแปลงองค์ประกอบทางวัฒนธรรมในเรื่องสั้น “อสรพิษ” เป็นภาษาสเปน

กระบวนการศึกษาการแปลงศัพท์ด้านวัฒนธรรมใน “อสรพิษ” ฉบับภาษาสเปนเริ่มจากการรวบรวมคำศัพท์ทางวัฒนธรรมที่พบในเรื่องสั้นฉบับภาษาไทย และนำมาแบ่งหมวดหมู่ จากนั้น จึงทำตารางเปรียบเทียบคำศัพท์ภาษาไทยและคำแปลภาษาสเปน และสุดท้ายจึงวิเคราะห์เทคนิคการแปลงองค์ประกอบทางวัฒนธรรมในฉบับแปลภาษาสเปนและหาผลลัพธ์ความหมายที่ได้จากเทคนิคการแปลนั้นๆ ทฤษฎีที่ใช้ศึกษาแบ่งออกเป็นสองกลุ่มคือทฤษฎีที่ใช้วิเคราะห์องค์ประกอบทางวัฒนธรรม และทฤษฎีที่ใช้วิเคราะห์เทคนิคการแปล

1. ทฤษฎีที่ใช้วิเคราะห์องค์ประกอบทางวัฒนธรรมในเรื่อง “อสรพิษ”
ทฤษฎีที่ใช้วิเคราะห์องค์ประกอบทางวัฒนธรรมในบทความนี้มีที่มาจาก
ข้อเสนอการจัดหมวดหมู่คำศัพท์ทางวัฒนธรรมและการจัดหมวดหมู่เฉพาะ ดังนี้

1.1 การจัดหมวดหมู่คำศัพท์ทางวัฒนธรรม

การจัดหมวดหมู่คำศัพท์ทางวัฒนธรรมที่พบมีต้นแบบมาจากหมวดหมู่
ที่ลูเซีย โมลินา มาร์ติเนซ (Lucía Molina Martínez) คัดสรรรวบรวมไว้ในวิทยานิพนธ์
ระดับดุษฎีบัณฑิตเรื่อง การวิเคราะห์การแปลคำบ่งชี้ทางวัฒนธรรมจากภาษาอาหรับ
เป็นภาษาสเปน (análisis descriptivo de la traducción de los culturemas
árabe-español) ได้แก่ สื่อทางธรรมชาติ (medio natural) มรดกทางวัฒนธรรม
(patrimonio cultural) วัฒนธรรมทางสังคม (cultura social) และวัฒนธรรมทาง
ภาษา (cultura lingüística) (Martínez, 2001)

หมวดหมู่นี้กล่าวเป็นการจัดประเภทแบบกว้างเพื่อให้ครอบคลุมองค์ประกอบ
ทางวัฒนธรรมหลายมิติ หมวดหมู่แรกคือสื่อทางธรรมชาติ หมายถึงพืชพันธุ์ สัตว์
สภาพภูมิอากาศและภูมิประเทศ รวมถึงสิ่งปลูกสร้างต่างๆ ที่ประกอบกันเป็น
บรรยากาศของฉากในเรื่อง หมวดหมู่ที่สองคือมรดกทางวัฒนธรรม หมายถึงลักษณะ
ทางกายภาพและแนวคิดอันประกอบเป็นสังคม เช่น บุคคลทั้งที่มีอยู่จริงใน
ประวัติศาสตร์และตัวละครที่สร้างขึ้น เหตุการณ์ในประวัติศาสตร์ ศาสนา ความเชื่อ
ท้องถิ่น เทศกาล ศาสตร์และศิลปะประเภทต่างๆ สิ่งของเครื่องใช้ รวมถึงสถานที่

และสิ่งก่อสร้างต่างๆ อันแสดงออกถึงเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม หมวดย่อยต่อมาคือ วัฒนธรรมทางสังคม หมายถึงวิถีชีวิตในสังคม ประกอบด้วยลักษณะท่าทาง การพูดจา การแต่งกาย คุณค่าทางศีลธรรมที่สังคมยึดถือ และการจัดการทางสังคม ที่รวมถึง ระบบการเมือง กฎหมาย การงานอาชีพ เป็นต้น และหมวดย่อยสุดท้ายคือวัฒนธรรมทางภาษา หมายถึงหน่วยเสียงและหน่วยคำในภาษาอันอาจก่อปัญหาการถอดเสียง ได้แก่ สำนวน สุภาษิต การเปรียบเปรย การอุปมาอุปไมยที่มีนัยยะเชิงสัญลักษณ์ คำอุทาน รวมถึงคำสบถ (Martínez, 2001, pp. 91-98) ในบทความนี้ จะเลือก หมวดย่อยดังกล่าวมาปรับใช้เพียงสามหมวดย่อย คือ มรดกทางวัฒนธรรม วัฒนธรรมทางสังคม และวัฒนธรรมทางภาษา

1.2 การจัดหมวดชื่อเฉพาะ

การจัดหมวดชื่อเฉพาะวิเคราะห์จากการแบ่งกลุ่มชื่อที่เอสเตบัน ตอร์เร (Esteban Torre) ได้รวบรวมไว้ในหัวข้อการถ่ายทอดทางภาษา (Las transferencias lingüísticas) ในหนังสือทฤษฎีการแปลวรรณกรรม (*Teoría de la traducción literaria*) ตอร์เรแบ่งชื่อเฉพาะออกเป็นสามหมวด ได้แก่ ชื่อบุคคล (antropónimos) ชื่อเมืองและที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ (topónimos) และชื่อเฉพาะอื่นๆ (onomásticos) อันประกอบด้วยชื่อสิ่งของและสถานที่ ในหมวดแรกเขาได้เสนอวิธีการแปลที่แตกต่างกัน กล่าวคือชื่อบุคคลที่มีอยู่จริงไม่ควรแปล แต่ควรใช้วิธีการถ่ายเสียง (transcripción) เพื่อคงความเป็นสากล เว้นแต่จะมีชื่อแปลในภาษาปลายทางอยู่เดิมแล้ว ส่วนชื่อตัว

ละครมักจะแปลเพื่อรักษานัยยะเดิมของภาษาต้นฉบับ เป็นต้นว่า หากชื่อมีนัยยะทางเสียงและความหมาย ควรแปลความหมายก่อนแล้วจึงค่อยปรับเสียงของชื่อให้กลมกลื่นเข้ากับภาษาปลายทาง แต่หากพิจารณาว่าจำเป็นต้องใช้ชื่อตรงกับต้นฉบับ ควรเพิ่มอภิปธานศัพท์เพื่ออธิบายนัยยะทางเสียงและความหมายด้วย (Torre, 2001, pp. 103-106)

2. ทฤษฎีที่ใช้วิเคราะห์เทคนิคการแปล

ในบทความนี้ใช้ทฤษฎีวิเคราะห์เทคนิคการแปลทั้งหมดสิบสามเทคนิค แบ่งออกเป็นเทคนิคการแปลหลักเจ็ดเทคนิคและเทคนิคการแปลรองหกเทคนิค

2.1 เทคนิคการแปลหลัก

เทคนิคการแปลหลักจำนวนเจ็ดเทคนิคคัดเลือกมาจากหนังสือ *Comparative stylistics of French and English* ของฌอง ปอล วินัย และฌอง ดาร์เบลเน็ต (Jean-Paul Vinay & Jean Darbelnet) เทคนิคการแปลทั้งเจ็ดนี้แบ่งได้ว่าเป็นการกระบวนการแปลสองกระบวนการ (method) คือ กระบวนการแปลตรง (direct translation) หมายถึงกระบวนการแปลที่ให้ความสำคัญกับภาษาต้นทางเนื่องจากภาษาต้นทางและภาษาปลายทางมีความแตกต่างกันไม่มากนัก และกระบวนการแปลอ้อม (oblique translation) หมายถึงกระบวนการแปลที่ให้ความสำคัญกับภาษาปลายทางเนื่องจากภาษาต้นทางและภาษาปลายทางมีความแตกต่างกันค่อนข้างมาก

กระบวนการแปลตรงมีสามเทคนิคคือ 1. เทคนิคการยืม (borrowing) 2. เทคนิคการยืมแล้วแปลตรงตัว (calque) 3. เทคนิคการแปลตรงตัว (literal translation) ส่วนกระบวนการแปลอ้อมมีสี่เทคนิค คือ 1. เทคนิคการเปลี่ยนตำแหน่งทางไวยากรณ์ (transposition) 2. เทคนิคการปรับมุมมอง (modulation) 3. เทคนิคการเทียบเคียง (equivalence) 4. เทคนิคการดัดแปลง (adaptation) (Vinay & Darbelnet, 1995, pp. 31-41)

2.2 เทคนิคการแปลรอง

เทคนิคการแปลรองหมายถึงเทคนิคแยกย่อยเพื่อใช้ประกอบการอธิบายเทคนิคการแปลหลัก คัดสรรมาจากเทคนิคการแปลของนักทฤษฎีในหัวข้อ 2.1 คือเอชเตบัน ตอร์เรและลูเซีย โมลินา มาร์ติเนซ จำนวนหกเทคนิค เทคนิคแรกคือการถ่ายเสียง (transcripción หรือ transcription ในภาษาอังกฤษ) จากหนังสือทฤษฎีการแปลวรรณกรรม (*Teoría de la traducción literaria*) ของตอร์เร (Torre, 2001, pp. 103) ส่วนเทคนิครองอีกห้าเทคนิคคัดเลือกมาจากข้อเสนอเทคนิคการแปลจำนวนสิบแปดเทคนิคที่ลูเซีย โมลินา มาร์ติเนซเสนอร่วมกับอัมปาโร อูร์ตาโด อัลบิร (Amparo Hurtado Albir) ในบทความชื่อว่า Translation techniques revisited: A dynamic and functionalist approach เทคนิคการแปลที่โมลินา มาร์ติเนซเสนอได้แก่ 1. การดัดแปลง (adaptation) 2. การขยายความ (amplification) 3. การยืม (borrowing) 4. การยืมแล้วแปลตรงตัว (calque) 5. การชดเชย (compensation) 6.

การบรรยาย (description) 7. การสร้างวาทกรรม (discursive creation) 8. การเทียบเคียงคำที่กำหนดไว้แล้ว (established equivalent) 9. การแปลแบบคลุมความ (generalization) 10. การขยายความทางภาษาศาสตร์ (linguistic amplification) 11. การบีบอัดความทางภาษาศาสตร์ (linguistic compression) 12. การแปลตรงตัว (literal translation) 13. การปรับมุมมอง (modulation) 14. การแปลแบบเฉพาะเจาะจง (particularization) 15. การลดความ (reduction) 16. การแทนที่ (substitution) 17. การเปลี่ยนตำแหน่งทางไวยากรณ์ (transposition) และ 18. การปรับระดับความ (variation) (Martínez & Albir, 2002, p. 501) จากเทคนิคดังกล่าว ในบทความนี้ได้คัดเลือกเทคนิคการแปลมาปรับใช้ห้าเทคนิค คือ 1. การขยายความ (amplification) 2. การบรรยาย (description) 3. การแปลแบบคลุมความ (generalization) 4. การแปลแบบเฉพาะเจาะจง (particularization) และ 5. การลดความ (reduction)

การวิเคราะห์การแปลงองค์ประกอบทางวัฒนธรรมในเรื่องสั้น “อสรพิษ” เป็นภาษาสเปน

การวิเคราะห์การแปลคำศัพท์และกลุ่มคำที่สื่อถึงองค์ประกอบทางวัฒนธรรมในเรื่องสั้น “อสรพิษ” ฉบับภาษาสเปนในบทความนี้แบ่งออกเป็นสามหมวด แต่ละหมวดจะแบ่งกลุ่มแยกย่อยตามประเภทคำศัพท์ที่พบและยกตัวอย่างประกอบการวิเคราะห์ ส่วนการตรวจสอบความหมายของคำแปลจะอ้างอิงจากพจนานุกรมฉบับ

ราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 พจนานุกรมภาษาฝรั่งเศสฉบับคือลารุสส์ (Larousse) และศูนย์ทรัพยากรตัวบทและคำศัพท์แห่งชาติ (Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales) และพจนานุกรมของราชบัณฑิตสเปน (Real Academia Española)

1. หมวดมรดกทางวัฒนธรรม (patrimonio cultural)

หมวดมรดกทางวัฒนธรรมแบ่งเป็นกลุ่มย่อยสี่กลุ่มคือ ชื่อเฉพาะ ความเชื่อ ศิลปศาสตร์และสิ่งของเครื่องใช้

1.1 ชื่อเฉพาะ

ชื่อเฉพาะที่พบในเรื่อง “อสรพิษ” แบ่งออกเป็นสามกลุ่ม กลุ่มแรกคือชื่อบุคคล (antropónimos) ประกอบด้วยชื่อบุคคลที่มีอยู่จริง ชื่อตัวละครและชื่อสัตว์เลี้ยงของตัวละคร กลุ่มต่อมาคือชื่อเมืองและที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ (topónimos) และกลุ่มสุดท้ายคือชื่อเฉพาะอื่นๆ (onomásticos) อันประกอบด้วยชื่อสิ่งของและชื่อสถานที่อันหมายรวมถึงสถานที่ที่มีอยู่จริงและสถานที่ที่นักเขียนจินตนาการขึ้น ในบทความนี้จะยกตัวอย่างเฉพาะกลุ่มแรกคือชื่อบุคคลและชื่อสัตว์เลี้ยง

ชื่อบุคคลที่พบ ได้แก่ ชื่อตัวละครเอกที่มีนัยยะสื่อลักษณะทางกายภาพ คือ “ไอ้แป” ชื่อของนักเขียนชื่อดังที่มีตัวตนอยู่จริงอย่าง “พนมเทียน” ซึ่งเป็นนามปากกาของฉัตรชัย วิเศษสุวรรณภูมิ และชื่อของตัวละครอื่นๆ ได้แก่ “ทรงวาด”

“เจ้าแม่แพรกหนามแดง” และ “ยายพลับพลึง” จากการวิเคราะห์ชื่อดังกล่าว พบว่า การแปลชื่อเหล่านี้ใช้เทคนิคที่แตกต่างกันออกไป

ต้นฉบับภาษาไทย		ฉบับแปลภาษาฝรั่งเศส		ฉบับแปลภาษาสเปน	
หน้า	คำที่ปรากฏ	หน้า	คำที่ปรากฏ	หน้า	คำที่ปรากฏ
83	ไอ้แป	12	Patte Folle	11	El Tullido
84	ทรงวาด	13	Songwât / Wât le Devin	12	Songwat / Wat el Adivino
84	เจ้าแม่แพรก หนามแดง	13	Mère Sacrée / Mère Sacrée, la puissance protectrice du village	12	Santa Madre / Santa Madre, protectora del pueblo
88	ยายพลับพลึง	19	Mémé Plapplueng	19	Abuela Plapplueng
122	พนมเทียน	67	Panom Tiane	79	Panom Tian

ชื่อ “พนมเทียน” “ยายพลับพลึง” และ “ทรงวาด” ใช้เทคนิคร่วมกันคือ การถ่ายเสียง (transcription) กล่าวคือ ฉบับภาษาฝรั่งเศสถ่ายเสียงเป็น “Panom Tiane” เว้นวรรคระหว่าง “พนม” กับ “เทียน” และฉบับภาษาสเปนถ่ายเสียงและ เว้นวรรคตามภาษาฝรั่งเศส แม้จะสะกดต่างกันเล็กน้อยเป็น “Panom Tian” ชื่อนี้ จึงใช้การถ่ายเสียงเพียงเทคนิคเดียว ส่วนชื่ออีกสองชื่อมีการผสมผสานเทคนิคการ ถ่ายเสียงกับเทคนิคอื่น

ชื่อ “ยายพลับพลึง” ภาษาฝรั่งเศสได้แปลคำว่า “ยาย” เป็น Mémé ซึ่งเป็น “คำที่เด็กๆ ใช้เรียกกยายหรือย่า”⁴ ส่วนภาษาสเปนแปลตรงตัว (literal translation) ว่า “Abuela” ซึ่งแปลว่าย่าหรือยาย เป็นคำเรียกทั่วไปไม่ได้เจาะจงว่าเป็นภาษาเด็ก จากนั้นจึงตามด้วยชื่อ จึงเป็น “Abuela Plaplueng”

ส่วนชื่อ “ทรงวาด” ใช้สองเทคนิคคือ การถ่ายเสียงชื่อเป็น “Songwat” จาก ภาษาฝรั่งเศสว่า “Songwât” อย่างไรก็ดี ในเมื่อชื่อของทรงวาดมีการอธิบายในเนื้อ เรื่องว่าเดิมตัวละครนี้ชื่อ “วาด” แต่ต่อมาผันตัวเป็นร่างทรงจึงเพิ่มคำว่า “ทรง” นำหน้าชื่อ (แดนอรัญ แสงทอง, 2545, น. 84) ผู้แปลใช้เทคนิคการขยายความ (amplification) เพื่อเพิ่มความต่อท้ายชื่อ “Songwat” ดังเช่นในประโยคที่ว่า “นายวาดจึงกลายเป็นทรงวาด” การแปลแบบเติมความที่ได้คือ “Wat se convirtió en Songwat, Wat el Adivino” (Sangsuk, 2002, p. 13) ประโยคแปลดังกล่าว

⁴ “Grand-mère, dans le langage des enfants” (*Larousse*. Retrieved from <https://www.larousse.fr/>)

แปลกลับเป็นภาษาไทยได้ว่า “นายवादจึงกลายเป็นทรงवादหรือนายवाद ผู้ทำนายอนาคต” ซึ่งเป็นการแปลตรงตัวจากภาษาฝรั่งเศสว่า “Wât devint Songwât, Wât le Devin” แต่คำว่า “Adivino” หมายถึง “ผู้ทำนายอนาคต”⁵ แปลตรงตัวจาก “Devin” หมายถึง “ผู้ที่ทำนายอนาคตเป็นอาชีพหรือสมัครเล่น”⁶ ดังนั้น คำแปลจึงไม่ได้สื่อเฉพาะเจาะจงถึงการเป็นร่างทรงแต่อย่างใด

ส่วนฉายา “ไอ้แป” ของตัวละครเอกได้มาหลังจากประสบอุบัติเหตุตกต้นไม้ทำให้ “แขนข้างขวาของเขาตั้งแต่ไหล่ลงไปแข็งทื่อและลีบเรียว ข้อศอกงอพับไม่ได้ ทั้งนิ้วมือทั้งห้าก็ขัดแข็งไร้ประโยชน์ ได้แต่เหยียดออกไปตรงๆ ไม่อาจแผ่ขยายออกหรือกำหุบเข้ามา ไหล่ข้างขวาของเขาก็คู้ต่ำ ดูฝ่ายพอมบอบบาง” (แคนธรรณู แสงทอง, 2545, น. 83) เมื่อวิเคราะห์ชื่อแบ่งเป็นแต่ละคำจะพบว่า คำว่า “ไอ้” มีหลายความหมาย ในที่นี้เป็นฉายาแง่ลบ จึงหมายถึง “คำใช้ประกอบหน้าชื่อผู้ขายแสดงความดูหมิ่นเหยียดหยาม” ส่วนคำว่า “แป” หมายถึง “เรียกมือที่พิการ นิ้วงอเข้าไม่ได้ว่า มือแป, เรียกตีนที่พิการ นิ้วงอเข้าไม่ได้ ต้องเดินตะแคงๆ ว่า ตีนแป”⁷ ดังนั้น ความหมายที่แท้จริงของฉายา “ไอ้แป” อาจหมายถึงนิ้วมือที่งอและกำไม่ได้ของ

⁵ “Persona que adivina / predice lo futuro.” (*Real Academia Española*, Retrieved from <https://www.rae.es/>)

⁶ “Praticien amateur ou professionnel de la divination.” (*Larousse*. Retrieved from <https://www.larousse.fr/>)

⁷ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554).

เด็กชาย ผู้แปลใช้เทคนิคการเทียบเคียง (equivalence) กับฉายาที่ใกล้เคียงกันในภาษาฝรั่งเศสคือ “Patte Folle” คำว่า “Patte” แม้โดยทั่วไปหมายถึง “เท้าหรือขาของคน”⁸ แต่ “ในภาษาพูดหมายถึงมือของคน”⁹ ส่วนคำว่า “Fou” หมายถึง “คนที่เสียสติ มีปัญหา”¹⁰ ดังนั้น ฉายาแปลเป็นภาษาฝรั่งเศสอาจหมายถึง “คนที่มีมือหรือขามีปัญหาหรือพิการ” และคำแปลในภาษาสเปนได้เทียบเคียงกับฉายาที่อาจเป็นไปได้เช่นกัน คือ “El Tullido” คำว่า “El” เป็นคำนำหน้านามเพศชาย และ “Tullido” แปลว่า “คนที่ร่างกายสูญเสียการเคลื่อนไหวหรือสูญเสียอวัยวะบางส่วนของร่างกาย”¹¹ ดังนั้น “El Tullido” แปลกลับเทียบเคียงได้ว่า เด็กชายที่มีอวัยวะบางส่วนที่ “ขยับไม่ได้” ซึ่งในกรณีนี้คือมือหรือแขน

และสุดท้าย ชื่อ “เจ้าแม่แพรกหนามแดง” ผู้แปลใช้เทคนิคการลดความ (reduction) คือ ละการแปลชื่อของเจ้าแม่ และแปลเพียงคำนำหน้าชื่อด้วยเทคนิคการยืมแล้วแปลตรงตัว (calque) ดังนั้น ในต้นฉบับภาษาฝรั่งเศสชื่อของ “เจ้าแม่แพรกหนามแดง” จึงเหลือเพียง “Mère Sacrée” แปลได้ว่า “แม่ผู้ศักดิ์สิทธิ์” และ

⁸ “Pied ou jambe de l'homme” (*Larousse*. Retrieved from <https://www.larousse.fr/>)

⁹ “Populaire. Main de l'homme.” (*Larousse*. Retrieved from <https://www.larousse.fr/>)

¹⁰ “Qui a perdu la raison, qui est atteint de troubles.” (*Larousse*. Retrieved from <https://www.larousse.fr/>)

¹¹ “Que ha perdido el movimiento del cuerpo o de alguno de sus miembros.” (*Real Academia Española*, Retrieved from <https://www.rae.es/>)

ภาษาสเปนใช้เทคนิคการปรับมุมมอง (modulation) กับคำว่า “ศักดิ์สิทธิ์” มาเป็น “Santa Madre” แปลได้ว่า “พระแม่” หรือ “เจ้าแม่” นอกจากนี้ เมื่อในบริบทเอ่ยชื่อ “เจ้าแม่แพรงหนามแดง” เป็นครั้งแรกเพื่อนำตัวละคร ผู้แปลภาษาฝรั่งเศสใช้เทคนิคการขยายความ (amplification) ว่าเป็น “Mère Sacrée, la puissance protectrice du village” แปลกลับเป็นไทยได้ว่า “แม่ผู้ศักดิ์สิทธิ์ เทพารักษ์ผู้มีพลังอำนาจหรืออิทธิพลในชุมชนหรือหมู่บ้าน” ส่วนในภาษาสเปน นอกจากจะแปลตรงตัวตามภาษาฝรั่งเศสแล้ว ผู้แปลยังใช้เทคนิคการลดความ (reduction) โดยไม่แปลคำว่า “puissance” ที่แปลว่า “อิทธิพล” หรือ “อำนาจ” คำแปลที่ได้คือ “Santa Madre, protectora del pueblo” หรือ “เจ้าแม่ผู้พิทักษ์หมู่บ้าน”

ต่อมา ชื่อสัตว์เลี้ยงคือวัวทั้งแปดตัวของ “ไอ้แป” มีความซับซ้อนกว่าชื่อบุคคล เพราะนอกจากจะมีความหมายแล้ว เนื้อหายังระบุไว้ชัดเจนว่ามีเสียงสัมผัสด้วย คำแปลจึงต้องหาวิธีการรักษาเสียงสัมผัสไว้

เขาเป็นคนตั้งชื่อให้วัวของเขาทุกตัว... สัตว์แรกมีชื่อ
เกี่ยวข้องกับธรรมชาติ ไอ้ทุ่ง ไอ้ท่า ไอ้ป่า ไอ้เขา มีกังวานคล้องจอง
เป็นบทเป็นกลอนเสียด้วย อีกสองตัวต่อมามีชื่อเป็นอัญมณีคือไอ้
เพชรและไอ้พลอย และเมื่อพ่อของเขาซื้อลูกวัวหนุ่มมาอีกสองตัวเมื่อ
ปีกลาย เขาก็ไม่ลังเลเลยที่จะตั้งชื่อให้มันว่าไอ้เงินและไอ้ทอง

ไอ้เพชรไอ้พลอยไอ้เงินไอ้ทอง มีกังวานคล่องจองเป็นบทเป็นกลอน
 เสียด้วย (แดนอรัญ แสงทอง, 2545, น. 82)

ต้นฉบับภาษาไทย หน้า 82	ไอ้ทุ่ง	ไอ้ท่า	ไอ้ป่า	ไอ้เขา
ฉบับแปล ภาษาฝรั่งเศส หน้า 10	La Plaine	La Rivière	La Jungle	La Montagne
คำอ่าน ภาษาฝรั่งเศส	ลา-แปลน	ลา-ริ-วิ-แยร์	ลา-ฌึง- เกลอะ	ลา-มง-ตาญ
ความหมาย ภาษาฝรั่งเศส	ทุ่งราบ	แม่น้ำ	ป่า	ภูเขา
ฉบับแปล ภาษาสเปน หน้า 8	Río	Fuente	Selva	Monte
คำอ่าน ภาษาสเปน	รี-โอ	ฟู-เอน-เต	เซล-บา	มอน-เต
ความหมาย ภาษาสเปน	แม่น้ำ	ต้นน้ำ	ป่า	เนินเขา
ลำดับชื่อภาษา สเปนที่ถูกต้อง	Fuente	Río	Selva	Monte

ต้นฉบับภาษาไทย หน้า 82	ไอ้เพชร	ไอ้พลอย	ไอ้เงิน	ไอ้ทอง
ฉบับแปลภาษา ฝรั่งเศส หน้า 10	L'Opale	L'Émeraude	L'Argent	L'Or
คำอ่านภาษาฝรั่งเศส	โล-ปาล	เล-เมอ-โรต	ลาร์-ฌอง	ลอร์
ความหมาย ภาษาฝรั่งเศส	โอปอล	มรกต	เงิน	ทอง
ฉบับแปลภาษาสเปน หน้า 8	Ópalo	Esmeralda	Oro	Plata
คำอ่านภาษาสเปน	โอ-ปา-โล	เอส-เม-ราล-ดา	โอ-โร	ปลา-ตา
ความหมาย ภาษาสเปน	โอปอล	มรกต	ทอง	เงิน
ลำดับชื่อภาษาสเปน ที่ถูกต้อง	Ópalo	Esmeralda	Plata	Oro

ในคำแปลภาษาฝรั่งเศส ชื่อวีรสัตว์แรกที่สื่อถึงธรรมชาติ เมื่อเรียงต่อกันจะพบ
คู่เสียงสัมผัสหนึ่งคู่เสียง คือ คู่เสียงสัมผัสสระ คือ เสียงสระ “เอ” ระหว่าง

“La Plaine” (ลา-แปลน) กับ “La Rivière” (ลา-ริ-วิ-แยร์) ในขณะที่ “La Jungle” (ลา-ฌิง-เกลอะ) และ “La Montagne” (ลา-มง-ตาญ) ไม่มีเสียงสัมผัสกัน

ส่วนชื่อัวส์ตัวหลังที่สื่อถึงอัญมณี เมื่อเรียงชื่อต่อกันจะพบคู่เสียงสัมผัสหนึ่งคู่เสียง คือ คู่เสียงสัมผัสสระ คือ เสียงสระ “โอ” ระหว่าง “L’Opale” (โล-पाल) กับ “L’Émeraude” (เล-เมอ-โรต) ในขณะที่ “L’Argent” (ลาร์-ฌอง) และ “L’Or” (ลอร์) ไม่มีเสียงสัมผัสกับคำใดเลย

ในคำแปลภาษาสเปน ชื่อัวส์ตัวแรกที่สื่อถึงธรรมชาติ เมื่อเรียงชื่อต่อกันจะพบคู่เสียงสัมผัสสองคู่เสียง ดังนี้ คู่เสียงแรกคือ คู่เสียงสัมผัสพยัญชนะที่พยางค์หลัง คือ เสียง “te” (เต) ระหว่าง “Fuente” (ฟู-เอน-เต) กับ “Monte” (มอน-เต) และคู่เสียงอีกคู่ คือ คู่เสียงสัมผัสสระที่พยางค์แรก คือ เสียงสระ “E” (เอ) ระหว่าง “Fuente” (ฟู-เอน-เต) กับ “Selva” (เซล-บา) ในขณะที่ “Rio” (รี-โอ) ไม่มีเสียงสัมผัสกับคำใดเลย

ส่วนชื่อัวส์ตัวหลังที่สื่อถึงอัญมณี เมื่อเรียงชื่อต่อกันจะพบคู่เสียงสัมผัสสองคู่เสียง ดังนี้ คู่เสียงแรกคือ คู่เสียงสัมผัสสระที่พยางค์แรก คือ เสียงสระ “O” (โอ) ระหว่าง “Ópalo” (โอ-ปา-โล) กับ “Oro” (โอ-โร) และคู่เสียงอีกคู่ คือ คู่เสียงสัมผัสสระที่พยางค์สุดท้ายและพยางค์รองสุดท้าย คือ เสียงสระ “A” (อา) ระหว่าง “Esmeralda” (เอส-เม-ราล-ดา) และ “Plata” (ปลา-ตา) ดังนั้น เป็นที่น่าสังเกตว่าชื่อภาษาสเปนสร้างเสียงสัมผัสคล้องจองได้มากกว่าเสียงสัมผัสภาษาฝรั่งเศส

ส่วนการรักษาความหมายนั้น วิเคราะห์ได้ว่าชื่อภาษาฝรั่งเศสส่วนใหญ่ใช้เทคนิคการแปลตรงตัว (literal translation) จากภาษาไทย ได้แก่ “ไอ้ทุ่ง” เป็น “La Plaine” “ไอ้เขา” เป็น “La Montagne” “ไอ้เงิน” เป็น “L'Argent” และ “ไอ้ทอง” เป็น “L'Or” ในขณะที่ชื่อ “ไอ้ป่า” แปลด้วยเทคนิคการสร้างสมมูลภาพ (equivalence) เป็น “La Jungle” หมายถึง “ใช้เรียกต้นไม้ที่ขึ้นในพื้นที่อุดมสมบูรณ์ อากาศร้อนชื้นและมีฤดูแล้งในอินเดีย”¹² แสดงให้เห็นว่าที่ประเทศฝรั่งเศสไม่มีป่าประเภทนี้ จึงต้องเปรียบเทียบกับ “ป่าเขตร้อนชื้น” ในประเทศอินเดีย ส่วนชื่อที่เหลือแปลด้วยเทคนิคการดัดแปลง (adaptation) ทำให้ความหมายคลาดเคลื่อน ได้แก่ “ไอ้ท่า” คำว่า “ท่า” มีสองความหมาย ความหมายที่หนึ่งซึ่งใช้กันโดยทั่วไปคือ “ฝั่งน้ำสำหรับขึ้นลงหรือจอดเรือ, ท่าน้ำ ก็เรียก” และความหมายที่สองหมายถึง “เรียกน้ำในแม่น้ำลำคลอง ว่า น้ำท่า, คู่กับ น้ำฝน.”¹³ ในกรณีนี้ผู้แปลเลือกใช้นิยามที่สองและแปล “ไอ้ท่า” เป็น “La Rivière” ซึ่งหมายถึง “แม่น้ำ” หรือ “ลำน้ำ” ส่วนคำแปลของ “ไอ้เพชร” คือ “L'Opale” แปลว่า “โอปอล” และคำแปลของ “ไอ้พลอย” คือ “L'Émeraude” แปลว่า “มรกต” ทำให้สื่อถึงอัญมณีคนละชนิดกัน

¹² “En Inde, formation végétale arborée qui prospère sous un climat chaud et humide avec une courte saison sèche.” (*Larousse*. Retrieved from <https://www.larousse.fr/>)

¹³ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554).

ในฉบับภาษาสเปน วิเคราะห์ได้ว่าใช้เทคนิคการแปลตรงตัว (literal translation) มาจากภาษาฝรั่งเศส โดยพบทั้งชื่อที่เก็บได้ทั้งความหมายและเสียงสัมผัส คล้องจองที่อธิบายไว้ข้างต้น ได้แก่ “ไอ้ป่า” คือ “Selva” “ไอ้เงิน” คือ “Plata” และ “ไอ้ทอง” คือ “Oro” และทั้งชื่อที่มีความหมายคลาดเคลื่อนตามภาษาฝรั่งเศส คือ “ไอ้ท่า” เป็น “Río” แปลว่า “แม่น้ำ” “ไอ้เพชร” เป็น “Ópalo” แปลว่า “โอปอล” และ “ไอ้พลอย” เป็น “Esmeralda” แปลว่า “มรกต” ส่วนอีกสองชื่อที่เหลือ แม้จะแปลจากภาษาฝรั่งเศส แต่ใช้เทคนิคการแปลอื่นร่วมด้วยคือ ชื่อ “ไอ้เขา” ผู้แปลใช้เทคนิคการปรับมุมมอง (modulation) เพื่อรักษาเสียงสัมผัสจึงแปลเป็น “Monte” หมายถึง “เนินเขา” และชื่อ “ไอ้ทุ่ง” ใช้เทคนิคการดัดแปลง (adaptation) ทำให้ความหมายคลาดเคลื่อน คือแปลเป็น “Fuente” หมายถึง “ต้นน้ำที่ผุดจากผืนดิน”¹⁴ โดยสองคำนี้เป็นการเลือกใช้คำแปลอื่นแทนคำที่มีความหมายตรงตามต้นฉบับเพื่อสร้างเสียงสัมผัสกับชื่ออื่นๆ ตามที่ได้อธิบายไว้ข้างต้น

นอกจากนี้ บทแปลยังเปลี่ยนการเรียงลำดับชื่อตัวละครเพื่อสร้างเสียงสัมผัสด้วย กล่าวคือ สลับชื่อของ “ไอ้ทุ่ง” กับ “ไอ้ท่า” เป็น “ไอ้ท่า” (“Río”) กับ “ไอ้ทุ่ง” (“Fuente”) และสลับชื่อของ “ไอ้เงิน” กับ “ไอ้ทอง” เป็น “ไอ้ทอง” (“Oro”) กับ “ไอ้เงิน” (“Plata”)

¹⁴ “Manantial de agua que brota de la tierra.” (*Real Academia Española*, Retrieved from <https://www.rae.es/>)

นอกจากนี้ ข้อควรคำนึงถึงอีกประการหนึ่งคือคำว่า “ไอ้” ซึ่งเป็นคำนำหน้าชื่อวัว คำว่า “ไอ้” เป็น “คำประกอบคำอื่นบอกให้รู้ว่าเป็นเพศชายหรือสัตว์ตัวผู้”¹⁵ ดังนั้น เมื่อเปรียบเทียบกับตัวบทที่กล่าวว่า “เมื่อพ่อของเขาซื้อลูกวัวหนุ่มมาอีกสองตัว” (แดนอรัญ แสงทอง, 2545, น. 82) แสดงว่ามีความเป็นไปได้ว่าวัวทุกตัวเป็นตัวผู้ จึงควรหาเทคนิคการแปลที่สื่อถึงเพศของวัวเหล่านี้ อย่างไรก็ตาม แม้ในภาษาฝรั่งเศสจะมีคำนำหน้านามเพื่อบ่งบอกเพศ คือ le เป็นคำนำหน้านามเพศชายและ la เป็นคำนำหน้านามเพศหญิง แต่คำนามในภาษานี้จะมีเพศหญิงหรือชายกำหนดประจำคำและไม่อาจเปลี่ยนแปลงได้ตามหลักไวยากรณ์ ทำให้การแปลชื่อวัวทั้งหมดจึงมีทั้งคำนามเพศชายและคำนามเพศหญิง กล่าวคือ ชื่อวัวสัตว์แรกของภาษาฝรั่งเศสคือ “La Plaine” “La Rivière” “La Jungle” และ “La Montagne” เป็นคำนามเพศหญิง ในขณะที่ชื่อวัวสัตว์หลังคือ “L'Opale” “L'Émeraude” “L'Argent” และ “L'Or” เป็นคำนามเพศชาย ผลที่ตามมาคือการสื่อความเพศของวัวคลาดเคลื่อนจากต้นฉบับไทยที่มีความเป็นไปได้ว่าวัวทั้งหมดน่าจะเป็นเพศผู้ เพราะทุกตัวมีคำนำหน้าชื่อว่า “ไอ้” ซึ่งจะใช้สื่อถึงเพศผู้

1.2 ความเชื่อ

ค่านิยมความเชื่อที่พบใน “อสรพิษ” ได้แก่ คำที่เกี่ยวข้องกับศาสนา และความเชื่อท้องถิ่นและเทศกาลที่เกี่ยวข้องกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์

¹⁵ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554).

ในเรื่องสั้นนี้ผู้คนในหมู่บ้านล้วนนับถือศาสนาพุทธ ดังนั้น จะพบคำที่เกี่ยวข้องกับหลักความเชื่อทางพุทธศาสนาและวัตรปฏิบัติของพระสงฆ์และศาสนิกชน

ต้นฉบับภาษาไทย		ฉบับแปลภาษาฝรั่งเศส		ฉบับแปลภาษาสเปน	
หน้า	คำที่ปรากฏ	หน้า	คำที่ปรากฏ	หน้า	คำที่ปรากฏ
90	กระตง	22-23	<i>Kratong</i>	22-23	<i>Kratong</i>
100	ผีเฝ้าทุ่ง	37	Esprit tourmenté, gardien des lieux	41	Espíritu atormentado guardián del lugar
106	เป็นบาป	45	Offense	51	Ofensa
106	บาปหนัก	45	Faute grave	51	Mala fortuna resultante

ในที่นี้จะยกตัวอย่างคำแปลของ “บาป” แม้ว่าในภาษาสเปนจะมีคำแปลที่เทียบเคียงได้คือคำว่า “pecado” แต่ผู้แปลกลับใช้เทคนิคการปรับมุมมอง (modulation) คือ ใช้คำว่า “Ofensa” คำนี้ในภาษาสเปนหมายถึง “การกระทำและ

ผลของการทำให้ขุนเคืองหรือไม่พอใจ”¹⁶ แม้จะแปลตรงตัวจากภาษาฝรั่งเศส แต่มีเจตนาความหมายต่างกัน เพราะ “Offense” ในภาษาฝรั่งเศส นอกจากจะหมายถึง “คำพูดหรือการกระทำที่ทำให้ผู้อื่นเสื่อมเกียรติหรือศักดิ์ศรี”¹⁷ ยังหมายถึง “ความผิดหรือบาปที่กระทำต่อพระเจ้า”¹⁸ ได้ด้วย จึงใกล้เคียงกับ “บาป” ในภาษาไทย

ต่อมา เมื่อกล่าวถึง “บาปหนัก” ผู้แปลภาษาฝรั่งเศสยังคงใช้เทคนิคการแปลตรงตัว (literal translation) คำแปลที่ได้คือ “Faute grave” หมายถึง “การประพฤติดิฉิลธรรมหรือข้อปฏิบัติทางศาสนาอย่างร้ายแรง” เนื่องจาก “Faute” หมายถึง “การประพฤติดิฉิลธรรมหรือข้อปฏิบัติทางศาสนา”¹⁹ และ “grave” หมายถึง “ที่อาจก่อให้เกิดเหตุการณ์ที่ไม่พึงประสงค์ ที่อาจนำไปสู่เหตุการณ์อันตรายร้ายแรง”²⁰ ในขณะที่ภาษาสเปน ผู้แปลได้เปลี่ยนไปใช้เทคนิคการดัดแปลง (adaptation) คำว่า “Fortuna” หมายถึง “ผลพวงจากเหตุการณ์ต่างๆ ที่อาจเกิดขึ้นเมื่อใดก็ได้” หรือ

¹⁶ “Acción y efecto de ofender” (*Real Academia Española*, Retrieved from <https://www.rae.es/>)

¹⁷ “Parole, action qui blesse quelqu'un dans sa dignité, dans son honneur” (*Larousse*. Retrieved from <https://www.larousse.fr/>)

¹⁸ “Faute, péché qui offense Dieu” (*Larousse*. Retrieved from <https://www.larousse.fr/>)

¹⁹ “Manquement à la règle morale, à une prescription religieuse” (*Larousse*. Retrieved from <https://www.larousse.fr/>)

²⁰ “Qui peut avoir des conséquences fâcheuses, qui peut entraîner des suites dangereuses” (*Larousse*. Retrieved from <https://www.larousse.fr/>)

“โชค”²¹ และใช้เทคนิคการบรรยาย (description) เพื่ออธิบายและเพิ่มเติมความ
คำแปลความหมายของ “บาปหนัก” จึงกลายเป็น “Mala fortuna resultante”
แปลกลับเป็นภาษาไทยได้ว่า “ผลพวงไม่ดีหรือโชคร้ายที่จะได้รับ” แต่ไม่ได้ระบุถึง
ระดับความหนักหนาของบาปแต่อย่างใด

ส่วนความเชื่อท้องถิ่นใน “อสรพิษ” ได้แก่ ความเชื่อเรื่องเจ้าที่เจ้าทาง ภูตผี
และงู ในบทความนี้จะขอยกตัวอย่างการแปลคำว่า “ผีเฝ้าทุ่ง” ผู้แปลใช้เทคนิค
การขยายความ (amplification) คือระบุก่อนว่า “ผี” คือ “วิญญาณ” (“Esprit”
ในภาษาฝรั่งเศสและ “Espíritu” ในภาษาสเปน) จากนั้นจึงขยายความด้วยคำคุณศัพท์
ว่า “ที่ทุกข์ทรมาน” (“tourmenté” ในภาษาฝรั่งเศสและ “atormentado” ใน
ภาษาสเปน) และเสริมลักษณะการทำหน้าที่ “เฝ้าทุ่ง” ของวิญญาณ ในภาษาฝรั่งเศส
จึงหมายถึง “ผู้ปกป้องรักษาสถานที่ต่างๆ” (“gardien des lieux”) ในขณะที่ภาษา
สเปนหมายถึง “ผู้ปกป้องรักษาสถานที่” (“guardián del lugar”) ต่างจากภาษา
ฝรั่งเศสตรงที่เจาะจงว่ามีเพียงสถานที่เดียว

นอกจากนี้ ยังมีการกล่าวถึงเทศกาลลอยกระทงที่แสดงถึงวิถีปฏิบัติของ
คนในหมู่บ้านและมีผลต่อความรู้สึกนึกคิดของ “ไอ้แป” อันนำไปสู่การตัดสินใจใน
ตอนท้ายเรื่อง คำว่า “กระทง” ทั้งภาษาฝรั่งเศสและภาษาสเปนใช้เทคนิคการยืม

²¹ “Encadenamiento de los sucesos, considerado como fortuito.” “Suerte favorable.” (*Real Academia Española*, Retrieved from <https://www.rae.es/>)

(borrowing) การถ่ายเสียง (transcription) และทำตัวเอียงเนื่องจากเป็นคำยืมจากภาษาต่างประเทศ

1.3 ศัพท์ที่เกี่ยวข้องกับศิลปะและดนตรี

คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องศิลปะการแสดงและดนตรีที่กล่าวถึงใน “อสรพิษ” คือหนังตะลุงและลิเก

ต้นฉบับภาษาไทย		ฉบับแปลภาษาฝรั่งเศส		ฉบับแปลภาษาสเปน	
หน้า	คำที่ปรากฏ	หน้า	คำที่ปรากฏ	หน้า	คำที่ปรากฏ
94	หนังตะลุง	28	Marionnettes du théâtre d'ombres	29	Sombras chinescas
				30	Teatro de marionetas
115	ลิเก	57	Séance de théâtre populaire	68	Velada del teatro popular

“หนังตะลุง” หมายถึง “การมหรสพอย่างหนึ่ง ใช้หนังสลักเป็นรูปภาพขนาดเล็ก คีบด้วยไม้ตักอันเดียว เชิดภายในโรงให้แสงไฟส่องผ่านตัวหนังสร้างเงาให้ปรากฏบนจอผ้าขาวหน้าโรง ใช้ปี กลอง และฆ้องคู่บรรเลงประกอบ ผู้เชิดเป็นผู้

พากย์.”²² ผู้แปลภาษาฝรั่งเศสใช้เทคนิคการเทียบเคียง (equivalence) คำแปลคือ “Marionnettes du théâtre d'ombres” หมายถึง “หุ่นสายแห่งโรงละครเงา” หรือ “หุ่นสายแห่งคณะละครเงา” ที่เป็นเช่นนี้เพราะคำว่า “Marionnettes” หมายถึง “รูปคนหรือสัตว์ขนาดเล็กทำจากไม้ กระดาษผ้า หรือวัสดุอื่น จะเคลื่อนไหวได้หรือไม่ก็ตาม โดยคนเชิดรูปนี้ด้วยมือหรือดิ่งเส้นด้ายที่ยึดรูปอยู่จะซ่อนตัวอยู่ด้านหลังฉากและจะเป็นคนพากย์เสียงด้วย”²³ และคำว่า “théâtre” มีความหมายหลายอย่าง อาจหมายถึง “โรงละคร”²⁴ หรือ “คณะละคร”²⁵ ก็ได้ ในขณะที่ผู้แปลภาษาสเปนเลือกใช้คำแปลสองคำจากเทคนิคการแปลสามเทคนิค คำแปลแรกมาจากเทคนิคการเทียบเคียง (equivalence) กับการแสดงหุ่นที่คนสเปนรู้จัก คือ “Sombras chinescas” หมายถึง “การแสดงหุ่นที่เคลื่อนไหวหลังม่านกระดาษหรือผ้าขาวมีแสงส่องสว่างจากฝั่งตรงข้าม

²² พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554).

²³ “Figure de bois, de carton, de tissu ou d'autre matière, représentant une personne ou un animal, qui est articulée ou non, actionnée à la main (marionnette à gaine) ou à l'aide de fils (marionnette à fils) par une personne généralement cachée et à laquelle on fait jouer un rôle parlant ou muet.” (Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales. Retrieved from <https://www.cnrtl.fr/>)

²⁴ “Édifice destiné à la représentation de pièces, de spectacles dramatiques ; le spectacle lui-même.” (Larousse. Retrieved from <https://www.larousse.fr/>)

²⁵ “Entreprise de spectacles dramatiques.” (Larousse. Retrieved from <https://www.larousse.fr/>)

ของผู้ชม”²⁶ แม้คำแปลจะสื่อถึงการเล่นหุ่นเงาและเป็นความหมายอย่างกว้าง แต่คำว่า “Chinescas” หมายถึง “ซึ่งมีลักษณะเฉพาะของเทศจีน”²⁷ ดังนั้น คำแปลนี้จึงทำให้กลืนอายุความเป็นไทยดั้งเดิมหายไป ส่วนคำแปลคำที่สองมาจากเทคนิคการแปลตรงตัว (literal translation) จากภาษาฝรั่งเศสผสมกับเทคนิคการลดความ (reduction) คำแปลคือ “Teatro de marionetas” หมายถึง “การแสดงหุ่นสาย” คำว่า “Teatro” แปลว่า “ศิลปะแห่งการประพันธ์ละครหรือการแสดงละคร”²⁸ ในขณะที่คำว่า “Marioneta” หมายถึง “หุ่นที่ขยับได้ด้วยการใช้ด้ายหรือกระบวนการเล่น”²⁹ หรือหมายถึง “หุ่นสาย” และในภาษาสเปนไม่แปลคำว่า “ombres” จากคำแปลในภาษาฝรั่งเศสที่หมายถึง “เงา” อีกด้วย การเทียบเคียงเช่นนี้อาจให้ภาพว่าหนังตะลุงมีสายเชิดได้ และหุ่นสายไม่จำเป็นต้องเล่นกับเงาเสมอไป ดังนั้น สรุปได้ว่า คำแปลทั้งสองคำแปลสื่อได้ว่า “ไอ้แป” กำลังเชิด “หุ่น” แต่ไม่ได้สื่อถึงลักษณะเฉพาะของหนังตะลุงไทยแต่อย่างใด

²⁶ “Espectáculo que consiste en unas figurillas que se mueven detrás de una cortina de papel o lienzo blanco iluminadas por la parte opuesta a los espectadores (*Real Academia Española*, Retrieved from <https://www.rae.es/>)

²⁷ “Propio o característico de China.” (*Real Academia Española*, Retrieved from <https://www.rae.es/>)

²⁸ “Arte de componer obras dramáticas, o de representarlas.” (*Real Academia Española*, Retrieved from <https://www.rae.es/>)

²⁹ “títere / muñeco movido por hilos u otro procedimiento” (*Real Academia Española*, Retrieved from <https://www.rae.es/>)

ส่วนคำว่า “ลิเก” คำแปลภาษาฝรั่งเศสคือ “Séance de théâtre populaire” หมายถึง “การแสดงละครชาวบ้าน” เป็นการใช้เทคนิคการแปลแบบคลุมความ (generalization) ส่วนคำแปลภาษาสเปนคือ “Velada del teatro popular” แปลกลับเป็นภาษาไทยได้ว่า “การแสดงละครชาวบ้านตอนกลางคืน” ในกรณีนี้ผู้แปลใช้เทคนิคการแปลแบบเฉพาะเจาะจง (particularization) กว่าของภาษาฝรั่งเศส คำแปลที่ได้เกิดจากการผสมผสานระหว่างการแปลตรงตัว (literal translation) จากภาษาฝรั่งเศสคือ คำว่า “teatro popular” หรือ “การแสดงละครชาวบ้าน” กับเทคนิคขยายความ (amplification) ว่า “Velada” หมายถึง “งานดนตรีวรรณกรรม หรือกีฬาที่จัดตอนกลางคืน”³⁰ เพื่ออธิบายเสริมว่าละครประเภทนี้ “เล่นตอนกลางคืน”

1.4 สิ่งของเครื่องใช้

สิ่งของเครื่องใช้ที่ปรากฏในเรื่องสั้นนี้มีทั้งสิ่งของที่พบได้ทั่วไปในประเทศไทย และสิ่งของที่แสดงถึงเอกลักษณ์ท้องถิ่นที่ตัวละครใช้ ได้แก่ เครื่องแต่งกาย และของเล่นของตัวละคร

³⁰ “Fiesta musical, literaria o deportiva que se hace por la noche.” (*Real Academia Española*, Retrieved from <https://www.rae.es/>)

ต้นฉบับภาษาไทย		ฉบับแปลภาษาฝรั่งเศส		ฉบับแปลภาษาสเปน	
หน้า	คำที่ปรากฏ	หน้า	คำที่ปรากฏ	หน้า	คำที่ปรากฏ
91	ตะกร้อ หวาย	24	Balle de rotin toute cabossée	25	Pelota de palma completamente abollada
		29	Balle de rotin	31	Pelota de mimbre
92-107	ซิ่น	25- 46	Sarong	26-53	<i>Sarong</i>
120	เสื้อขาวนา	65	Chemise noire de paysan	76	Camisa negra de campesino

คำว่า “ตะกร้อหวาย” มีคำแปลสองคำ คำแปลในภาษาฝรั่งเศสใช้เทคนิคการบรรยาย (description) คำแปลแรกคือ “Balle de rotin toute cabossée” หมายถึง “ลูกบอลที่ใช้หวายพันทั้งลูก” เพราะ “cabossée” หมายถึง “รูปร่างที่ผิดแปลกเกิดจากการทุบ ตีหรือเจาะรู”³¹ และคำแปลที่สองคือ “Balle de rotin” หมายถึง “ลูกบอลหวาย” ส่วนคำแปลภาษาสเปน ใช้เทคนิคการแปลตรงตัว (literal translation) จากภาษาฝรั่งเศสผสมผสานกับเทคนิคอื่น คำแปลแรกคือ “Pelota de

³¹ “Qui est déformé par des bosses ou des creux” (*Larousse*. Retrieved from <https://www.larousse.fr/>)

palma completamente abollada” มาจากเทคนิคการดัดแปลง (adaptation) คือ เปลี่ยน “หวาย” เป็น “ใบปาล์ม” (palma) และบรรยาย (description) ลักษณะของ ลูกตะกร้อว่า “ลูกรัดแน่นทั้งลูก”³² (“Abollar” แปลว่า “การอัดหรือตีไปบนพื้นผิว”) คำแปลโดยรวมคือ “ลูกบอลที่มีใบปาล์มพันแน่นทั้งลูก” ส่วนคำแปลที่สอง คือ “Pelota de mimbre” มาจากเทคนิคการสร้างสมมูลภาพ (equivalence) เนื่องจาก คำว่า “mimbre” แปลว่า “ก้านเรียวและอ่อนของต้นวิลโลว์ (willow) ใช้สาน ตะกร้า”³³ ที่เป็นเช่นนี้เพราะต้นวิลโลว์เป็นพืชที่ใช้ทำเครื่องจักสานทั่วไปในสเปน คำแปลจึงหมายถึง “ลูกบอลสานจากก้านต้นวิลโลว์”

คำแปลของ “ชิน” ผู้แปลเลือกใช้เทคนิคการปรับมุมมอง (modulation) จึงทำให้หมายถึงผ้าอีกชนิดหนึ่ง คือ “โสร่ง” ซึ่งมาจากคนละท้องถิ่น และมีความหมาย ต่างจากผ้าชิน คำว่า “ชิน” หมายถึง “ผ้าอย่างหนึ่งที่ผู้หญิงนุ่ง มักยาวรอมข้อเท้า” ในขณะที่ “โสร่ง” หมายถึง “ผ้านุ่งเป็นถุงมีลวดลายต่าง ๆ อย่างขาวขาวมลายู่นุ่ง เป็นต้น”³⁴ ในภาษาฝรั่งเศส “Sarong” หมายถึง “ผ้าผืนยาวคลุมกายคล้ายกระโปรง

³² “Producir una depresión en una superficie con un golpe o apretándola (Real Academia Española, Retrieved from <https://www.rae.es/>)

³³ “Cada una de las varitas delgadas y flexibles que produce la mimbrera, y que se emplean en trabajos de cestería.” (Real Academia Española, Retrieved from <https://www.rae.es/>)

³⁴ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554).

ใช้ได้ทั้งผู้ชายและผู้หญิงในมาเลเซีย อินโดนีเซีย กัมพูชา ฯลฯ”³⁵ แต่ในภาษาสเปนไม่มีคำนี้ ผู้แปลจะเลือกใช้เทคนิคการยืม (borrowing) และการถ่ายเสียง (transcription) มาจากภาษาฝรั่งเศส และทำตัวเอียงเพื่อให้ทราบว่าเป็นคำภาษาต่างประเทศ ดังนั้น การเลือกแปลผ้าซิ่นเป็นโสร่งจึงไม่อาจสื่อถึงลักษณะถิ่นที่อยู่ของตัวละครที่แท้จริงได้ เพราะถึงแม้ในเรื่อง “อสรพิษ” ไม่ได้ระบุไว้ว่าฉากการดำเนินเรื่องอยู่ที่ภูมิภาคใด แต่คำแปลกลับให้มุมมองการตีความถิ่นที่อยู่ของตัวละครเพี้ยนไป นอกจากนี้ คำว่า “ซิ่น” ถ่ายเสียง (transcription) ได้ว่า “Sinh” ซึ่งเป็นที่เข้าใจกันทั่วไป จึงไม่ควรแทนที่ “ซิ่น” ด้วยคำแปลอื่น

³⁵ “Longue pièce d'étoffe, drapée à la manière d'une jupe, portée par les deux sexes en Malaisie, en Indonésie, au Cambodge, etc.” (*Larousse*. Retrieved from <https://www.larousse.fr/>)

ต้นฉบับภาษาไทย		ฉบับแปลภาษาฝรั่งเศส		ฉบับแปลภาษาสเปน	
หน้า	คำที่ปรากฏ	หน้า	คำที่ปรากฏ	หน้า	คำที่ปรากฏ
105	เขตวัด	43	L'enceinte du monastère	49	Recinto del monasterio
106	หอรบช้าง	46	Campanile	52	Campanario
122	บ้านทรงไทย	67	Vieille maison de style traditionnel thaï d'un seul étage	79	Casa vieja de estilo tradicional tailandés de un solo piso

สุดท้ายคือการแปลคำว่า “เสื้อขาวนา” คำแปลในภาษาฝรั่งเศสใช้เทคนิคการปรับมุมมอง (modulation) ว่าเสื้อขาวนามักมีสีเข้มจึงแปลเป็น “Chemise noire de paysan” หมายถึง “เสื้อขาวนาสีดำน” ภาษาสเปนแปลตรงตัว (literal translation) จากภาษาฝรั่งเศสได้ว่า “Camisa negra de campesino” จึงหมายถึง “เสื้อขาวนาสีดำน” เช่นกัน คำแปลทั้งสองภาษาให้ความหมายเกินกว่าบริบทต้นฉบับที่ไม่ได้ระบุสีเสื้อแต่อย่างใด และในความเป็นจริง เสื้อขาวนาไม่จำเป็นต้องเป็นสีดำนเสมอไป

1.5 สถานที่

สถานที่อันเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมที่พบในเรื่องสั้น “อสรพิษ” คือ สิ่งก่อสร้างทางสถาปัตยกรรมไทยที่พบ ได้แก่ ศาสนสถาน และที่อยู่อาศัย

คำว่า “เขตวัด” ผู้แปลภาษาฝรั่งเศสใช้เทคนิคการสร้างสมมูลภาพ (equivalence) ว่า “L'enceinte du monastère” คำว่า “เขต” แปลเป็น “enceinte” หมายถึง “การล้อมสถานที่ด้วยกำแพงหรือรั้ว”³⁶ และคำว่า “วัด” แปลเป็น “monastère” หมายถึง “ที่อยู่อาศัยหรือที่พำนักที่จัดไว้ให้พระหรือแม่ชี อาคารถืออยู่อาศัยของพระ”³⁷ และภาษาสเปนแปลตรงตัว (literal translation) จากภาษาฝรั่งเศสว่า “Recinto del monasterio” คำว่า “Recinto” หมายถึง “พื้นที่ปิดภายในอาณาบริเวณจำกัด”³⁸ และคำว่า “วัด” แปลเป็น “Monasterio” หมายถึง “บ้านหรือที่พักอาศัยของพระโดยปกติตั้งอยู่นอกชุมชน”³⁹

³⁶ “Littéraire. Entourer un lieu d'une muraille, d'une clôture” (*Larousse*. Retrieved from <https://www.larousse.fr/>)

³⁷ “Maison, régulièrement organisée, de moines ou de moniales ; bâtiments habités par ces moines.” (*Larousse*. Retrieved from <https://www.larousse.fr/>)

³⁸ “Espacio, generalmente cerrado, comprendido dentro de ciertos límites.” (*Real Academia Española*, Retrieved from <https://www.rae.es/>)

³⁹ “Casa o convento, ordinariamente fuera de poblado, donde viven en comunidad los monjes.” (*Real Academia Española*, Retrieved from <https://www.rae.es/>)

การแปล “หอระฆัง” ว่า “Campanile” ในภาษาฝรั่งเศสและ “Campanario” ในภาษาสเปน ผู้แปลใช้เทคนิคการสร้างสมมูลภาพ (equivalence) เนื่องจากคำดังกล่าวหมายถึงอาคารทางศาสนาของศาสนาพุทธของไทยและของศาสนาคริสต์นิกายโรมันคาทอลิกอันเป็นศาสนาที่ผู้ใช้ภาษาฝรั่งเศสและภาษาสเปนเป็นภาษาแม่ส่วนใหญ่่นับถือจึงสามารถเทียบเคียงกันได้

การแปล “บ้านทรงไทย” เป็น “Vieille maison de style traditionnel thaï d'un seul étage” แปลกลับมาเป็นภาษาไทยได้ว่า “บ้านเก่าทรงตามประเพณีไทยมีเพียงชั้นเดียว” ในภาษาฝรั่งเศส ผู้แปลใช้เทคนิคการดัดแปลง (adaptation) เพื่อบ่งบอกว่าเป็นบ้าน “ทรงเฉพาะของไทย” และขยายความ (amplification) เพิ่มเติมว่าเป็นบ้าน “เก่า” ที่มี “เพียงชั้นเดียว” ส่วนคำแปลภาษาสเปนใช้เทคนิคการแปลตรงตัว (literal translation) มาจากภาษาฝรั่งเศส จึงแปลได้ว่า “Casa vieja de estilo tradicional tailandés de un solo piso” หมายถึง “บ้านเก่าทรงตามประเพณีไทยมีเพียงชั้นเดียว” เช่นกัน

2. หมวดวัฒนธรรมทางสังคม (cultura social)

หมวดวัฒนธรรมทางสังคมแบ่งเป็นสองกลุ่ม ได้แก่

2.1 วิถีชีวิต

ใน “อสรพิษ” ตัวอย่างคำศัพท์ที่แสดงถึงวิถีชีวิตไทยที่แตกต่างจากสเปน ได้แก่

ต้นฉบับภาษาไทย		ฉบับแปลภาษาฝรั่งเศส		ฉบับแปลภาษาสเปน	
หน้า	คำที่ปรากฏ	หน้า	คำที่ปรากฏ	หน้า	คำที่ปรากฏ
92	นั่งพับเพียบ	25	Assise jambes repliées sur le côté	26	Sentar con las piernas recogidas a un lado
110	หุงข้าว	49	Faire bouillir le riz	57	Poner el arroz a hervir

คำว่า “นั่งพับเพียบ” ผู้แปลภาษาฝรั่งเศสใช้เทคนิคการบรรยาย (description) กล่าวคือ แปลว่า “Assise jambes repliées sur le côté” หมายถึง “นั่งรวบและพับขาไว้ข้างลำตัว” และภาษาสเปนแปลตรงตัว (literal translation) จากภาษาฝรั่งเศสว่า “Sentada con las piernas recogidas a un lado” หรือแปลกลับเป็นภาษาไทยได้ว่า “นั่งรวบขาไว้ด้านหนึ่ง” ในขณะที่คำว่า “หุงข้าว” ใช้เทคนิคการแปลแบบคลุมความ (generalization) เพื่อบอกลักษณะวิธีการหุงข้าวอย่างเรียบง่ายว่า “Faire bouillir le riz” หมายถึง “การต้มข้าวให้เดือด” ในภาษาฝรั่งเศส และ “Poner el arroz a hervir” หมายถึง “นำข้าวไปต้ม” ในภาษาสเปน

2.2 การจัดการทางสังคม

ต้นฉบับภาษาไทย		ฉบับแปลภาษาฝรั่งเศส		ฉบับแปลภาษาสเปน	
หน้า	คำที่ปรากฏ	หน้า	คำที่ปรากฏ	หน้า	คำที่ปรากฏ
88	หมอรักษากระดูก	18	Rebouteux	18	Ensalmador
88	หมอดำแย	19	L'accoucheuse	19	Comadrona
94	นายหนัง & นายหนัง ตะลุง	28	Montreur	30	Titiritero

การจัดการทางสังคม หมายถึง สถาบันทางสังคม ตัวอย่างที่พบในเรื่องสั้น “อสรพิษ” คือการงานอาชีพของตัวละคร

อาชีพ “หมอรักษากระดูก” และ “นายหนังตะลุง” ใช้เทคนิคการเทียบเคียง (equivalence) กับอาชีพที่เป็นที่รู้จักในฝรั่งเศสและสเปน แต่คำแปลอาจให้ระดับความหมายต่างจากต้นฉบับอยู่บ้าง และยังใช้เทคนิคอื่นประกอบด้วย

สำหรับ “หมอรักษากระดูก” แปลเป็นภาษาฝรั่งเศสว่า “Rebouteux” หมายถึง “คนที่ไม่ได้เรียนด้านการแพทย์ แต่ทำเหมือนสามารถรักษาอาการกระดูกหัก ผิดรูปทรงหรือเจ็บปวดด้วยวิธีการที่สั่งสมมาจากประสบการณ์”⁴⁰ และแปลเป็นภาษาสเปนว่า “Ensalmador” หมายถึง “ผู้มีอาชีพจัดกระดูกที่อยู่ผิดตำแหน่ง

⁴⁰ “Personne qui, n'ayant pas fait d'études médicales, prétend guérir fractures, luxations, douleurs par des moyens empiriques.” (Larousse. Retrieved from <https://www.larousse.fr/>)

หรือแตกหัก”⁴¹ ซึ่งอาจนับว่าแปลด้วยเทคนิคการแปลแบบเฉพาะเจาะจง (particularization)

ส่วนอาชีพ “นายหนังตะลุง” ผู้แปลใช้เทคนิคการเทียบเคียงและเทคนิคการแปลแบบคลุมความ (generalization) เนื่องจากในภาษาฝรั่งเศส คำว่า “Montreur” หมายถึง “คนที่ดำเนินการแสดงในงานเทศกาลหรือที่จัดรูัสกลางเมือง”⁴² ในขณะที่คำแปลภาษาสเปนคือ “Titiritero” หมายถึง “คนเชิดหุ่น”⁴³ แม้ไม่ได้ชี้แจงประเภทของหุ่นที่เชิด แต่ให้ความหมายที่แคบกว่าคำแปลภาษาฝรั่งเศส จึงสรุปได้ว่าผู้แปลภาษาสเปนใช้เทคนิคการแปลแบบเฉพาะเจาะจง (particularization) เพิ่มขึ้น

3. หมวดวัฒนธรรมทางภาษา (cultura lingüística)

ต้นฉบับภาษาไทย	ฉบับแปลภาษาฝรั่งเศส	ฉบับแปลภาษาสเปน
คำที่ปรากฏ	คำที่ปรากฏ	คำที่ปรากฏ
อสรพิษ	Venin	Veneno

⁴¹ “Persona que tenía por oficio componer los huesos dislocados o rotos.” (*Real Academia Española*, Retrieved from <https://www.rae.es/>)

⁴² “Personne qui présente un spectacle, une attraction dans les fêtes foraines ou sur les places publiques” (*Larousse*. Retrieved from <https://www.larousse.fr/>)

⁴³ “Persona que maneja los titeres.” (*Real Academia Española*, Retrieved from <https://www.rae.es/>)

ในหมวดวัฒนธรรมทางภาษา จะพบการแปลงนัยยะในชื่อเรื่อง “อสรพิษ” ชื่อเรื่องนี้สื่อความได้สองความหมาย กล่าวคือหมายถึง “สัตว์มีพิษในเขี้ยว มักหมายถึงงูพิษ, โดยปริยายหมายถึงคนที่ลอบทำร้ายหรือให้ร้ายผู้มีคุณหรือผู้อื่นด้วยความอิจฉาริษยาเป็นต้น.”⁴⁴ ชื่อเรื่องจึงอาจมีนัยยะแฝงถึงบุคคลที่ “มีพิษภัย” ในเรื่องด้วย การแปลงชื่อเรื่องนี้ ผู้แปลใช้เทคนิคการลดความ (reduction) คำแปลภาษาฝรั่งเศสคือ “Venin” หมายถึง “ของเหลวมีพิษที่หลั่งออกจากอวัยวะของสัตว์หรือพืชบางชนิด โดยทั่วไปจะเข้าสู่ร่างกายด้วยการเจาะหรือการกัด”⁴⁵ จึงอาจหมายถึง “พิษ” ของสัตว์ชนิดใดก็ได้ ไม่ได้เจาะจงว่าเป็นงู อย่างไรก็ตาม การแปลเช่นนี้พิจารณาว่ายังคงเก็บนัยยะด้านลบได้บ้าง เพราะมีความหมายในเชิงเปรียบเทียบว่าเป็น “ความชั่วร้ายและความเกลียดชัง”⁴⁶ ได้ด้วย ส่วนคำแปลภาษาสเปนใช้เทคนิคการแปลตรงตัว (literal translation) มาจากภาษาฝรั่งเศสคือ “Veneno” หมายถึง “สารที่เมื่อเข้าสู่ร่างกายสิ่งมีชีวิตจะส่งผลร้ายแรงต่อร่างกายหรือถึงแก่ชีวิตได้”⁴⁷ หรือแปลสั้นๆ ได้ว่า “พิษ” แต่ไม่ได้เฉพาะเจาะจงว่าเป็นพิษงูและอาจหมายถึงสารพิษใดก็ได้ อย่างไรก็ตาม การ

⁴⁴ พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554).

⁴⁵ “Liquide toxique sécrété par les organes de certains animaux et de certaines plantes, et pouvant être, en général, inoculé par piqûre ou par morsure.” (*Larousse*. Retrieved from <https://www.larousse.fr/>)

⁴⁶ “Littéraire. Malveillance blessante et haineuse.” (*Larousse*. Retrieved from <https://www.larousse.fr/>)

⁴⁷ “Sustancia que, introducida en un ser vivo, es capaz de producir graves alteraciones funcionales e incluso la muerte.” (*Real Academia Española*, Retrieved from <https://www.rae.es/>)

แปลเช่นนี้ยังคงเก็บนัยยะด้านลบได้ส่วนหนึ่ง เนื่องจากคำว่า “Veneno” นอกจากจะหมายถึงสารพิษแล้ว อาจตีความได้ว่าเป็น “สิ่งที่ก่อความเสียหายทางศีลธรรม” หรือ “ความรู้สึกแง่ลบอย่างเช่นความโกรธหรือความพยาบาท”⁴⁸ ได้เช่นกัน

สรุปผลการวิเคราะห์

จากการศึกษาการแปลงคำประกอบทางวัฒนธรรมในเรื่องสั้น “อสรพิษ” สู่ภาษาปลายทางอย่างภาษาสเปนนั้นพบว่า การแปลจากภาษาไทยสู่ภาษาฝรั่งเศส ส่วนใหญ่จะใช้เทคนิคต่างๆ ผสมผสานกัน ส่วนการแปลจากภาษาฝรั่งเศสสู่ภาษาสเปน ไม่ได้ใช้เทคนิคหลากหลายนัก เพราะภาษาทั้งสองใกล้เคียงกัน แม้ในบางกรณี ผู้แปลภาษาสเปนได้เลือกเทคนิคที่ต่างไปจากภาษาฝรั่งเศสอยู่บ้าง

ในการแปล “อสรพิษ” จากต้นฉบับภาษาไทยสู่ภาษาฝรั่งเศส เทคนิคจากกระบวนการแปลตรง (direct translation) ที่พบบ่อยคือ เทคนิคการถ่ายเสียง (transcription) และมักใช้คู่กับเทคนิคการยืม (borrowing) เพื่อถ่ายเสียงชื่อ ไม่ว่าจะเป็นชื่อเฉพาะบุคคล สิ่งของ และสถานที่ และบางกรณีจะใช้เทคนิคการลดความ (reduction) ด้วยการละชื่อและแปลเพียงคำนำหน้าชื่อนั้น ส่วนกระบวนการแปลอ้อม (oblique translation) เป็นการผสมหลายเทคนิคควบคู่กัน เทคนิคที่พบบ่อย

⁴⁸ “Sentimiento negativo, como la ira o el rencor.” (*Real Academia Española*, Retrieved from <https://www.rae.es/>)

ที่สุดซึ่งพบได้แทบทุกหมวดคือ เทคนิคการดัดแปลง (adaptation) เพราะเป็นวิธีที่ช่วยดัดแปลงคำและกลุ่มคำจากวัฒนธรรมที่แตกต่างกันมากได้ชัดเจนที่สุด การดัดแปลงส่วนใหญ่ใช้เทคนิครองสองเทคนิคร่วมด้วย คือ เทคนิคการบรรยาย (description) และเทคนิคการขยายความ (amplification) เพื่ออธิบายลักษณะและให้ข้อมูลเพิ่มเติม แม้ว่าในบางกรณีอาจมีการแปลเกินกว่าต้นฉบับเดิมก็ตาม เทคนิคหลักที่ใช้มากเป็นอันดับที่สองคือ เทคนิคการสร้างสมมูลภาพ (equivalence) ใช้มากกับสิ่งของเครื่องใช้ในหมวดมรดกทางวัฒนธรรม (patrimonio cultural) และกลุ่มการจัดการทางสังคมของหมวดวัฒนธรรมทางสังคม (cultura social) ที่เป็นเช่นนี้ เพราะการเทียบเคียงคือการเปรียบเทียบกับสิ่งของ สถานที่ และอาชีพที่วัฒนธรรมทั้งสองมีอยู่แล้ว ผู้อ่านต้นฉบับแปลจึงเข้าใจได้ไม่ยากนัก แม้ว่าอาจจะทำให้เกิดความหมายต่างกันบ้างตามบริบทวัฒนธรรม และสุดท้าย หมวดวัฒนธรรมทางภาษา (cultura lingüística) ผู้แปลใช้เทคนิคการลดความ (reduction) ดังนั้น คำแปลชื่อเรื่องจึงมีสารขาดหายไป จึงทำให้สั้นลงได้เพียงบางส่วน

ส่วนการแปลเรื่องสั้นนี้จากฉบับภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาสเปนส่วนใหญ่มาจากเทคนิคการแปลตรงตัว (literal translation) จากภาษาฝรั่งเศส ทำให้ผลลัพธ์การแปลไม่แตกต่างจากฉบับภาษาฝรั่งเศสมากนัก อย่างไรก็ตาม เป็นที่น่าสังเกตว่า ในบางกรณีคำแปลที่ภาษาฝรั่งเศสใช้เทคนิคการแปลแบบคลุมความ (generalization) คำแปลภาษาสเปนได้เลือกสรรคำแปลที่ให้ความหมายเฉพาะเจาะจงกว่า ทำให้สามารถ

สื่อความหมายได้ชัดเจนกว่า นอกจากนี้ บางครั้งผู้แปลสเปนยังใช้เทคนิคอื่นๆ แต่ยังคงสื่อความหมายได้ใกล้เคียงกับต้นฉบับภาษาไทย รวมถึงในบางกรณี ฉบับแปลภาษาสเปนยังได้ตีความและปรับเปลี่ยนคำแปลตามสถานการณ์และบริบทแวดล้อมในเรื่องอีกด้วย

การแปลองค์ประกอบทางวัฒนธรรมมีความซับซ้อนและมีข้อควรคำนึงถึงหลายประการ ตั้งแต่หน่วยเล็กที่สุดของคำ กลุ่มคำและระดับคำ บริบทของเรื่องที่จะแปล การทำความเข้าใจเนื้อเรื่องไปจนถึงวัฒนธรรมของภาษาต้นฉบับและภาษาปลายทาง การแปลจึงมีมิติที่สัมพันธ์กันหลายมิติ เมื่อเข้าใจความท้าทายนี้ จะนำไปสู่กระบวนการคิดและตัดสินใจคัดเลือกคำแปลที่มีประสิทธิภาพและสื่อความใกล้เคียงกับต้นฉบับได้ แม้ไม่มีเทคนิควิธีการแปลใดที่ดีที่สุด แต่การทำความเข้าใจวัฒนธรรมและภาษาที่แตกต่าง การผสมผสานเทคนิคหลากหลาย ผสมกับการสังเกตบริบทแวดล้อมคำที่จะแปล จะนำไปสู่การแปลที่ตอบโจทย์การถ่ายทอดความแตกต่างทางวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี

Bibliography

- คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2555). *วัฒนธรรมไทย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ดวงมน จิตรจำนงค์. (2558). “อสรพิษ”: ความหวั่นไหวทางจิตวิญญาณในการต่อสู้ อย่างโดดเดี่ยว. ใน สุภาณี พัดทอง (บ.ก.), *ทอแพรดอกไม้ในสายธารา* (น. 15-23). กรุงเทพฯ: สันติศิริการพิมพ์.
- แดนอรัญ แสงทอง. (2545). *อสรพิษ*. ประจวบคีรีขันธ์: สำนักพิมพ์แมงกราว.
- แดนอรัญ แสงทอง. (2559). *อสรพิษฉบับสามภาษา*. กรุงเทพฯ: ไชน่ พับลิชชิง เฮ้าส์.
- นิชานันท์ นันทศิริสรณ์. (2559). *แดนอรัญ แสงทอง ในฐานะนักเล่านิทาน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญามหาบัณฑิต). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พริมขวัญ โกมลมนัส. (2560). อสรพิษ...พิษงูหรือจะสู้พิษคน. ใน หัตถกาญจน์ อารีศิลป์ (บ.ก.), *อ่าน-คิด-เขียน รวมบทวิจารณ์วรรณกรรมของนักเรียนวรรณกรรม* (น. 63-67). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. [ออนไลน์]. สืบค้น 25 มีนาคม 2562, จาก <http://www.royin.go.th/dictionary/>.
- วัลยา วิวัฒน์ศร. (2548). มาตรจกแก้ต้นฉบับวรรณกรรมแปลกันเถิด (จบ). มติชนสุดสัปดาห์ บทความพิเศษ 25 (1293) [ออนไลน์]. สืบค้น 3 พฤษภาคม 2561, จาก

<http://www.bflybook.com/Article/TranslateLiterature15/TranslateLiterature15.htm>.

วิลยา วิวัฒน์ศร. (2557). *การแปลวรรณกรรม*. กรุงเทพฯ: โครงการเผยแพร่ผลงานวิชาการ คณะอักษรศาสตร์.

สายวรุณ น้อยนิมิตร. (2547). อสรพิษ การปลดปล่อยของจิตวิญญาณขบถ. ใน สุวรรณา เกรียงไกรเพ็ชร (บ.ก.), *มองข้ามบ้านักเขียน: เรื่องสั้นไทยในทัศนะนักวิจารณ์* (น. 327-334). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ขมนาด.

อาทิตย์ ศรีจันทร์. (2560). “อสรพิษ... พิษงูหรือจะสู่พิษคน” ยังกลับไปได้และน่าจะไปให้ถึง. ใน หัตถกาญจน์ อารีศิลป์ (บ.ก.), *อ่าน-คิด-เขียนรวมบทวิจารณ์วรรณกรรมของนักเรียนวรรณกรรม* (น. 69-75). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 60 ปี จุฬาทรีคูณกับ “พนมเทียน”. (2553). [ออนไลน์]. สืบค้น 2 เมษายน 2562, จาก

<http://www.siamsouth.com/smf/index.php?topic=20185>

Catford, J. C. (1965). *A Linguistic Theory of Translation*. Oxford: Oxford University Press.

Centre National de Ressources Textuelles et Lexicales. Lexicographie. Retrieved May 15, 2019, from <https://www.cnrtl.fr/definition/>

Larousse Dictionnaire de Français. Retrieved May 12, 2019, from <https://www.larousse.fr/dictionnaires/francais>

Molina Martínez, L. (2001). *Análisis descriptivo de la traducción de los culturemas árabe-español. Tesis doctoral*. Departament de Traducció i d'Interpretació Universitat Autònoma de Barcelona.

Molina Martínez, L., & Hurtado Albir, A. (2002). Translation techniques revisited: A dynamic and functionalist approach. *Revue Meta*, 47(4), 498–512. Retrieved April 12, 2019, from <http://id.erudit.org/iderudit/008033ar>

Newmark, P. (1982). *Approaches to translation*. Oxford: Pergamon Press.

----- (1988). *A textbook of translation*. New York: Prentice Hall International.

Vinay, J.-P., & Darbelnet, J. (1995). *Comparative stylistics of French and English*. Amsterdam: John Benjamins Publishing.

Real Academia Española. (2018). Diccionario de la lengua española. Retrieved March 25, 2019, from <https://dle.rae.es/?w=diccionario>

Sangsuk, S. (2002). *Veneno* (I. Sancho, Trans.). Barcelona: Random House Mondadori.

Torre, E. (2001). Las transferencias lingüísticas. Teoría de la traducción literaria. Teoría de la literatura y literatura comparada. Madrid: Editorial Síntesis.